

Dyskryminacja osób z niepełnosprawnością

Słowo przewodnie

W ciągu 16-letniej działalności Fundacji Avalon jej pracownicy słyszeli wiele historii o dyskryminacji, której doświadczyły osoby z niepełnosprawnościami.

W związku z niezgodą na wszelkie przejawy zachowań dyskryminacyjnych wobec osób z niepełnosprawnościami, postanowiliśmy podjąć działania przeciwdziałające temu zjawisku.

W celu zgłębienia tematu dyskryminacji, przeprowadziliśmy badania, których wyniki zawiera niniejszy raport. Zapraszamy do zapoznania się z jego treścią.

Opracowanie raportu: Katarzyna Szustak

Konsultacja merytoryczna: Milena Trojanowska

Spis treści

Lp.	Temat	Slajdy
1	Wstęp	4 – 9
2	Metodologia	10 - 11
3	Podsumowanie wyników	12 - 21
4	Szczegółowe wyniki badań	22 - 53
5	Struktura demograficzna próby	53 - 58
6	Bibliografia	59

Czym jest dyskryminacja?

Słowo **dyskryminacja** pochodzi od łacińskiego słowa „discriminare”, które oznacza **rozdzielanie**. Do rozróżnienia dochodzi na podstawie posiadania przez jednostkę określonej cechy, może to być płeć, wiek, kolor skóry, orientacja seksualna czy niepełnosprawność.

Tożsamość każdej osoby jest złożona, dlatego możemy mówić również o **dyskryminacji wielokrotnej**. Dochodzi do niej, kiedy dana osoba doświadcza w różnym czasie dyskryminacji ze względu na kilka różnych cech. Jeżeli zjawisko dyskryminacji występuje ze względu na różne cechy występujące w tym samym czasie, to możemy mówić o **dyskryminacji skumulowanej**, np. kobieta z niepełnosprawnością z małego miasta poszukująca dostępnego gabinetu ginekologicznego (Cieślikowska, Sarata, 2012).

W Polsce dyskryminacja jest prawnie zakazana przez artykuł 32 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, na mocy którego wszyscy są wobec prawa równi i nikt nie może być dyskryminowany z żadnej przyczyny.

Historyczne postrzeganie niepełnosprawności

Przejawy zachowań dyskryminacyjnych możemy obserwować w zachowaniach jednostek oraz działaniach instytucji, przepisach prawa. Wiele z nich wynika z błędnego założenia co do istoty niepełnosprawności oraz historycznych uwarunkowań, które kształtowały sposób funkcjonowania tej grupy społecznej. Izolowanie osób chorych i osób z niepełnosprawnościami w jednostkach instytucjonalnych, ośrodkach sytuowanych poza miastami, przyczyniło się do postrzegania ich jako „innych”.

Z punktu widzenia medycznego były to osoby nieprzystosowane do życia społecznego, bo ich organizmy funkcjonowały w sposób odmienny od organizmów większości ludzi. Choroby i niepełnosprawność wzbudzały lęk i strach, dlatego osoby, które ich doświadczały były marginalizowane. Synonimem niepełnosprawności był defekt, dysfunkcja, ułomność. Jednostka miała obowiązek poddawać się medycznym procedurom, których celem było „przywrócenie” jej społeczeństwu, czyli sprawienie, żeby była podobna, taka sama. Przez lata niepełnosprawność była postrzegana w kategoriach „osobistej tragedii”.

Współczesne postrzeganie niepełnosprawności

Stan rzeczy zaczął się zmieniać w latach 60 ubiegłego wieku, kiedy to osoby z niepełnosprawnościami zaczęły głośno domagać się swoich praw. W Wielkiej Brytanii powstała organizacja **Union of the Physically Impaired Against Segregation (UPIAS)**, która w 1976 wydała manifest *Fundamental Principles of Disability*. Przedefiniowano w nim pojęcie niepełnosprawności i zwrócono uwagę, że nie jest to tylko problem osobisty, a również społeczny.

W ich postrzeganiu niepełnosprawność to „**niedogodność lub ograniczenie aktywności spowodowane współczesną organizacją społeczeństwa, która nie uwzględnia w ogóle lub w niewielkim stopniu ludzi mających uszkodzenia lub wady fizyczne i z tego powodu wyklucza ich z udziału w głównym nurcie życia społecznego.**” (UIPAS, 1976)

Społeczny model niepełnosprawności

W ten sposób powstał społeczny model niepełnosprawności, który jest opozycją do modelu medycznego i tworzy przestrzeń do dyskusji na temat **przywrócenia dostępności do różnych przestrzeni życia społecznego dla każdego jego uczestnika**. Skłania do refleksji nad wpływem zachowań innych na możliwości funkcjonowania poszczególnych jednostek.

Model społeczny również doczekał się krytyki jego założeń, chociażby ze względu na pominięcie cielesnego aspektu funkcjonowania z wieloma chorobami i rodzajami niepełnosprawności. Ból, fizyczne zmęczenie, niemożność wykonania niektórych czynności życiowych samodzielnie nie istnieją w konsekwencji dyskryminujących działań społecznych, a są doświadczeniem niektórych osób żyjących z niepełnosprawnościami. Mając na uwadze krytyczne spojrzenie na społeczny model niepełnosprawności, warto pamiętać, że jego powstanie było przyczynkiem do szerokiej debaty na temat prawa i potrzeb osób z niepełnosprawnościami. **Założenia społecznego modelu niepełnosprawności stały się narzędziem do walki z przejawami dyskryminacji** wobec osób z niepełnosprawnościami.

Niepełnosprawność w Polsce – badania i statystyki

O konieczności podejmowania pracy na rzecz unikania i zwalczania zachowań dyskryminujących mogą świadczyć dane pochodzące z badań społecznych. W badaniu przeprowadzonym przez CBOS w 2018 roku, „Komu żyje się najtrudniej”, respondenci mieli za zadanie spontanicznie wskazać, które **grupy społeczne doświadczają większych trudności niż pozostałe. Blisko połowa uczestników badania spontanicznie wskazała na osoby z niepełnosprawnościami.** W przypadku odpowiedzi wspomaganych kafeterią, aż 87% respondentów udzieliło takiej odpowiedzi.

Dyskryminacja wobec osób z niepełnosprawnościami dotyczy wielu obszarów życia: problemów finansowych (48%), niewystarczającego dostępu do opieki zdrowotnej i rehabilitacji (33%) oraz braku akceptacji (20%). Jak wynika z badania przeprowadzonego przez Fundację Avalon w 2020 roku, jest to również obszar seksualności. 36% uczestników tego badania usłyszała, że ze względu na swoją niepełnosprawność sprawy seksualności ich nie dotyczą.

Cel raportu

“Niepełnosprawność powstaje dopiero w zetknięciu z barierami, za które odpowiedzialne jest społeczeństwo. Uszkodzenia ciała nie tworzą niepełnosprawności w sensie społecznym. To dopiero ograniczenia wynikające z nieprzystosowania społeczeństwa decydują o tym, czy dana osoba zostanie z niego wykluczona.” (Karaś, 2012)

Tak sformułowana definicja niepełnosprawności pozwala zastanowić się nad wpływem działań jednostek i instytucji na możliwości funkcjonowania oraz rozwoju osób z niepełnosprawnościami. **Celem raportu przygotowanego przez Fundację Avalon jest przypomnienie o tej odpowiedzialności i nakreślenie obszarów, w których nadal dochodzi do zjawiska dyskryminacji osób z niepełnosprawnościami.** Chcemy przypomnieć wszystkim o tej odpowiedzialności i konieczności wdrażania zmian, które wpłyną pozytywnie na sytuację nie tylko grupy osób z niepełnosprawnościami, ale będą stanowiły załączek rozwoju całego społeczeństwa.

Wyniki badań

Metodologia badania

Cel badania to uzyskanie **informacji na temat dyskryminacji wśród osób z niepełnosprawnościami, form dyskryminacji oraz sytuacji, w których do niej dochodzi.**

Badanie zostało zrealizowane w okresie od **kwietnia do maja 2023** roku przez Fundację Avalon metodą **wywiadów on-line (CAWI)** z użyciem programu Microsoft Forms.

W ramach badania przeprowadzono **906 ankiet** z osobami deklarującymi przynależności do grupy osób z niepełnosprawnościami.

Kwestionariusz badawczy został przygotowany przez Fundację Avalon i zawierał 42 pytania – zamknięte oraz otwarte.

Podsumowanie wyników

Podsumowanie wyników

W badaniu dotyczącym dyskryminacji osób z niepełnosprawnościami respondenci zostali na początku zapytani o to, **jakie emocje wzbudza Twoja niepełnosprawność w osobach z otoczenia**. Blisko połowa badanych wskazywała na **współczucie (47%)**, w dalszej kolejności udzielali odpowiedzi, że jest to **empatia, chęć niesienia pomocy (43%), ciekawość (37%), zakłopotanie (35%), szacunek, podziw, uznanie (35%)**. Pojawiły się również wskazania na **negatywne emocje, takie jak: lęk (17%), wrogość (13%) i zażenowanie (13%)**.

Większość uczestników badania postrzega siebie jako osobę całkowicie samodzielą (34%) lub częściowo samodzielną (50%). **Poczucie przynależności do grupy dyskryminowanej deklaruje ponad połowa z tych osób – 66%** (suma odpowiedzi: „tak, przez cały czas” i „tak, czasami”). Miejscami i sytuacjami, w trakcie których badani doświadczają dyskryminacji są: urzędy (52% badanych – suma odpowiedzi „zawsze” i „czasami”), praca (48%), przychodnie i szpitale (42%), wydarzenia kulturalne i sportowe (42%), transport publiczny (41%), zakupy i korzystanie z usług (35%), szkoły i uczelnie (32%) oraz sytuacje towarzyskie w gronie znajomych i rodziny (29%).

Podsumowanie wyników – urzędy i miejsca pracy

Najczęstszym wskazywanym przejawem dyskryminacji w urzędach jest **niedostosowanie budynku do potrzeb osób z niepełnosprawnościami (65%) i brak przygotowania personelu do obsługi klientów z niepełnosprawnościami (59%)**. Istotne niedogodności to również brak miejsc parkingowych dla osób z niepełnosprawnościami (44%), brak dostosowanych toalet (43%) i wykluczające procedury (36%).

Co drugi uczestnik badania wskazywał, że dyskryminacja w miejscu pracy lub w procesie rekrutacji przejawia się w **nieprzygotowaniu przełożonych (53%), nieprzyjęciu do pracy z powodu niepełnosprawności (53%) oraz niedostosowaniu budynków i przestrzeni w miejscu pracy (52%)**.

Podsumowanie wyników – przychodnie, szpitale oraz wydarzenia kulturalne i sportowe

Osoby z niepełnosprawnościami biorące udział w badaniu wskazywały również szpitale i przychodnie jako miejsca doświadczenia dyskryminacji. Zgodnie z ich deklaracjami przejawia się ona przede wszystkim **w braku przygotowania personelu (61%), niedostosowaniu budynków (55%) oraz traktowaniu ich przez personel medyczny nieadekwatnie do ich wieku (40%)**. Badanie pokazuje, że do dyskryminacji dochodzi częściej w placówkach państwowych (95%) niż w placówkach prywatnych (31%).

Jak wynika z deklaracji respondentów, przejawami dyskryminacji podczas wydarzeń kulturalnych i sportowych najczęściej są: **niedostosowanie budynków i przestrzeni (69%), brak przygotowania personelu (44%), brak miejsc parkingowych dla osób z niepełnosprawnościami (44%), brak dostosowanych toalet (43%) oraz dyskryminujące zachowanie innych uczestników wydarzenia (42%)**. Badani wskazywali również na brak informacji o dostępności wydarzenia na stronie internetowej (38%).

Podsumowanie wyników – transport publiczny, zakupy i usługi

Z deklaracji uczestników badania wynika, że większość z nich doświadcza dyskryminacji w transporcie publicznym w postaci **braku dostosowania pojazdów do ich potrzeb (77%)**. Ponad połowa respondentów wskazuje również na brak przygotowania pracowników usług transportowych (59%), a cztery na dziesięć osób boryka się z problemem braku informacji ze strony przewoźnika o wsparciu asystenckim w transporcie.

Dyskryminacja, zdaniem badanych, jest ich doświadczeniem również podczas robienia zakupów lub korzystania z usług. Najczęściej pojawiającą się barierą jest **brak dostosowania budynku (63%)**. W dalszej kolejności badani wskazywali na: brak przygotowania personelu (42%), dyskryminujące zachowania innych klientów (39%), brak możliwości korzystania z toalety publicznej, mimo że jest ona dostosowana (32%) oraz nieprzystosowanie bankomatów (31%).

Podsumowanie wyników – edukacja oraz znajomi i rodzina

Zdaniem uczestników badania szkoły i uczelnie są przestrzeniami doświadczania dyskryminacji w zakresie przede wszystkim **niedostosowania budynków (60%)**. Kolejne wskazywane problemowe obszary to: dyskryminujące zachowania kolegów i koleżanek (49%), nieprzygotowanie wykładowców (45%) oraz brak sprzętu niezbędnego do nauki uczniów i studentów z niepełnosprawnościami (36%).

Przejawem dyskryminacji ze strony rodziny i znajomych, jakiej doświadczyła blisko połowa badanych osób z niepełnosprawnościami, jest **unikanie zapraszania na spotkanie (47%)**. Dyskryminujące zachowania, których są odbiorcami, to także: traktowanie nieadekwatnie do wieku (44%), traktowanie ich niepełnosprawności jako tematu tabu (43%), odbieranie prawa do decydowania o sobie (37%), rozmowa na ich temat prowadzona w ich obecności z rodzicem lub opiekunem (32%).

Podsumowanie wyników – dyskryminacja w mediach

W badaniu został poruszony wątek mediów i prezentacji osób z niepełnosprawnościami w tekstach kultury. **6 na 10 uczestników badania** zadeklarowało, że w ciągu ostatniego roku **nie widziało w mediach** (wyłączając filmy i seriale) **osób z niepełnosprawnościami w kontekstach innych niż leczenie lub zbiórka funduszy**. Znaczna część respondentów wskazała, że zauważa dyskryminację osób z niepełnosprawnościami w mediach (42% - suma odpowiedzi „bardzo często” i „często”). Co trzeci uczestnik badania nigdy nie spotkał się z dyskryminacją osób z niepełnosprawnościami w mediach.

Wśród osób, które zauważają przejawy dyskryminacji w mediach, najczęściej wskazało **programy informacyjne jako źródła treści dyskryminujących (58%)**. W dalszej kolejności respondenci wymieniali programy rozrywkowe (37%), seriale i filmy (33%) oraz reklamy (31%).

Blisko 3 na 4 osoby badane wskazały, że w mediach spotykają się z wizerunkiem osoby z niepełnosprawnością jako osoby zbierającej pieniądze (79%) lub ofiary (74%). Innym spotykanym wizerunkiem jest wizerunek bohatera, nawet jeśli osoba ta wykonuje proste z pozoru czynności (42%).

Podsumowanie wyników – sytuacje dyskryminacji

Do sytuacji definiowanych jako dyskryminujące dochodzi w różnych przestrzeniach i w styczności z różnymi osobami. Respondenci wskazali szereg zachowań, które ich zdaniem są dyskryminujące. Najczęściej wymieniali **gapienie się postronnych osób (75%), szepty i ciche rozmowy osób przyglądających się im (59%), bezpośrednie pytania o niepełnosprawność (55%)** oraz postrzeganie ich potrzeb tylko przez pryzmat niepełnosprawności, pomijając ich aspiracje, marzenia (47%).

Połowa uczestników badania zadeklarowała, że doświadczyła kiedykolwiek przemocy słownej ze względu na swoją niepełnosprawność. Co piąta osoba badana doświadczyła przemocy fizycznej. Większość badanych nie wie, gdzie należy zgłaszać skargi na przejawy dyskryminacji (71%).

Wnioski- dyskryminacja w podstawowych obszarach

Jak wynika z przeprowadzonego badania, **do przejawów dyskryminacji osób z niepełnosprawnościami cały czas dochodzi w kluczowych obszarach**, czyli dostępności architektonicznej oraz umiejętności interpersonalnych i komunikacyjnych osób, które świadczą usługi na rzecz społeczeństwa (świadczenia medyczne, edukacja, zakupy, inne usługi).

Brakuje również rozwiązań w obszarze dostępności miejsc parkingowych oraz publicznych toalet. Problemem w przypadku drugiego obszaru jest nie tylko brak dostępnych toalet, ale również wdrażanie rozwiązań utrudniających skorzystanie z nich przez osoby, dla których są dedykowane.

Wnioski: najpierw niepełnosprawność, później człowiek

Osoby z niepełnosprawnościami doświadczają ze strony innych uczestników życia społecznego zachowań, które definiują jako dyskryminujące, w tym: gapienie się, szepty, nieprzestrzeganie granic prywatności poprzez formułowanie bezpośrednich pytań dotyczących niepełnosprawności, traktowanie niezgodnie z wiekiem.

Z powyższych wniosków można wysnuć przypuszczenie, które mogłoby stanowić hipotezy kolejnych badań, że tożsamość osoby z niepełnosprawnością jest tożsamością dominującą i stanowi element zaburzający przebieg interakcji między dwiema dorosłymi osobami. **Najpierw widziana jest niepełnosprawność, później człowiek.**

Wyniki badań ilościowych

Jakie emocje wzbudza Twoja niepełnosprawność w osobach z otoczenia?

Lp.	Emocja	Odsetek
1	Współczucie	46%
2	Empatia, chęć niesienia pomocy	42%
3	Ciekawość	37%
4	Zakłopotanie	34%
5	Szacunek, podziw, uznanie	34%
6	Litość	23%
7	Neutralne odczucia	21%
8	Obojętność	20%
9	Trudno powiedzieć	16%
10	Lęk	16%
11	Wrogość	13%
12	Zażenowanie	13%
13	inne	4%

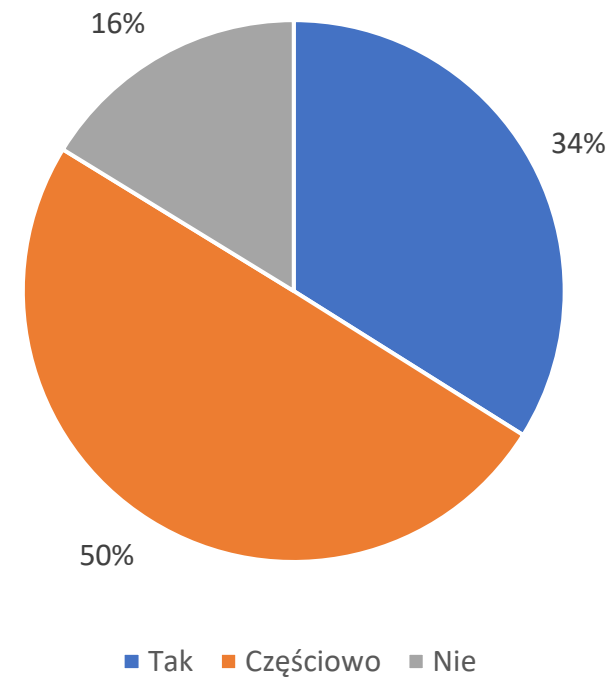
Inne:

- Niedowierzanie, w tym w przypadku niepełnosprawności niewidocznych
- Niezrozumienie
- Niechęć
- Odrzucenie
- Wyśmiewanie

Czy uważasz się za osobę samodzielną?

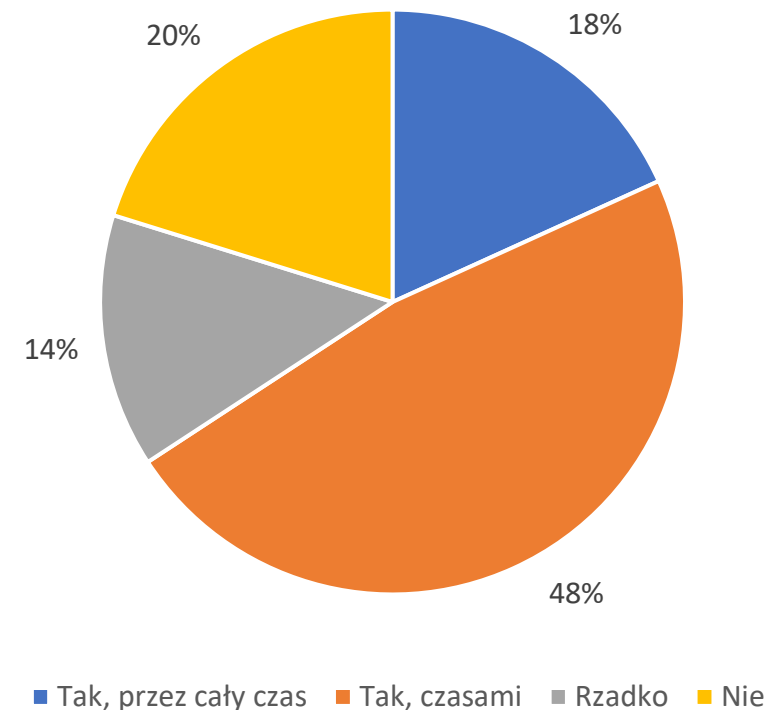
Lp.	Poczucie bycia osobą samodzielną	Odsetek
1	Tak	34%
2	Częściowo	50%
3	Nie	16%

Czy masz poczucie, że ze względu na swoją niepełnosprawność należysz do grupy dyskryminowanej?

Lp.	Poczucie przynależności do grupy dyskryminowanej	Odsetek
1	Tak, przez cały czas	18%
2	Tak, czasami	48%
3	Rzadko	14%
4	Nie	20%

80% odpowiadających powiedziało, że przynajmniej w niewielkim stopniu ma poczucie, że należy do grupy dyskryminowanej ze względu na niepełnosprawność.

Jak często spotykasz się z przejawami dyskryminacji w wybranych miejscach? – tabela

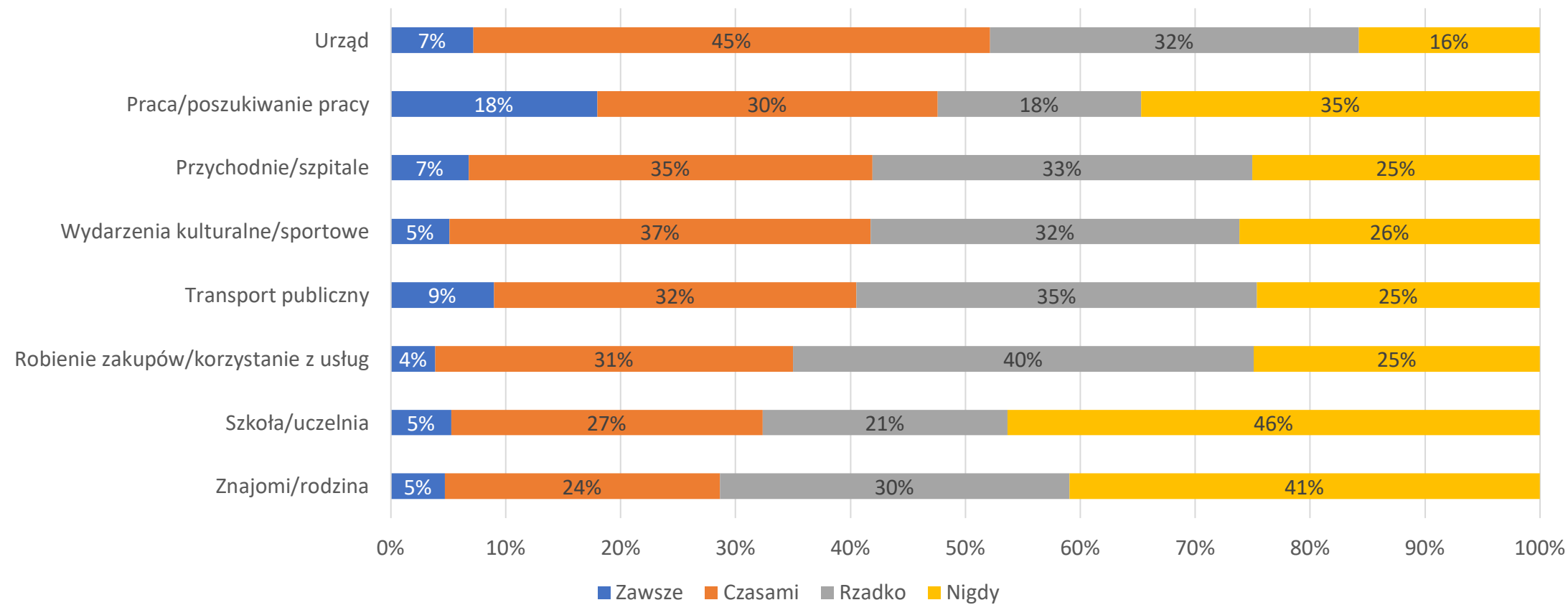
Lp.	Miejsca dyskryminacji	Zawsze	Czasami	Rzadko	Nigdy
1	Urzędy	7%	45%	32%	16%
2	Praca/poszukiwanie pracy	18%	30%	18%	35%
3	Przychodnie/szpitale	7%	35%	33%	25%
4	Wydarzenia kulturalne/sportowe	5%	37%	32%	26%
5	Transport publiczny	9%	31%	35%	25%
6	Robienie zakupów/korzystanie z usług	4%	31%	40%	25%
7	Szkoła/uczelnia	5%	27%	21%	46%
8	Znajomi/rodzina	5%	24%	30%	41%

Miejscami, w których odpowiadający najczęściej spotykali się z przejawami dyskryminacji to urzędy, praca, przychodnie i szpitale. Najrzadziej doświadczali dyskryminacji ze strony znajomych i rodziny oraz w szkole/na uczelni.

N=723

*tylko osoby, które mają poczucie przynależności do grupy dyskryminowanej

Jak często spotykasz się z przejawami dyskryminacji w wybranych miejscach? – wykres

N=723

*tylko osoby, które mają poczucie przynależności do grupy dyskryminowanej

Z jakimi przejawami dyskryminacji spotykasz się podczas załatwiania spraw urzędowych? – tabela

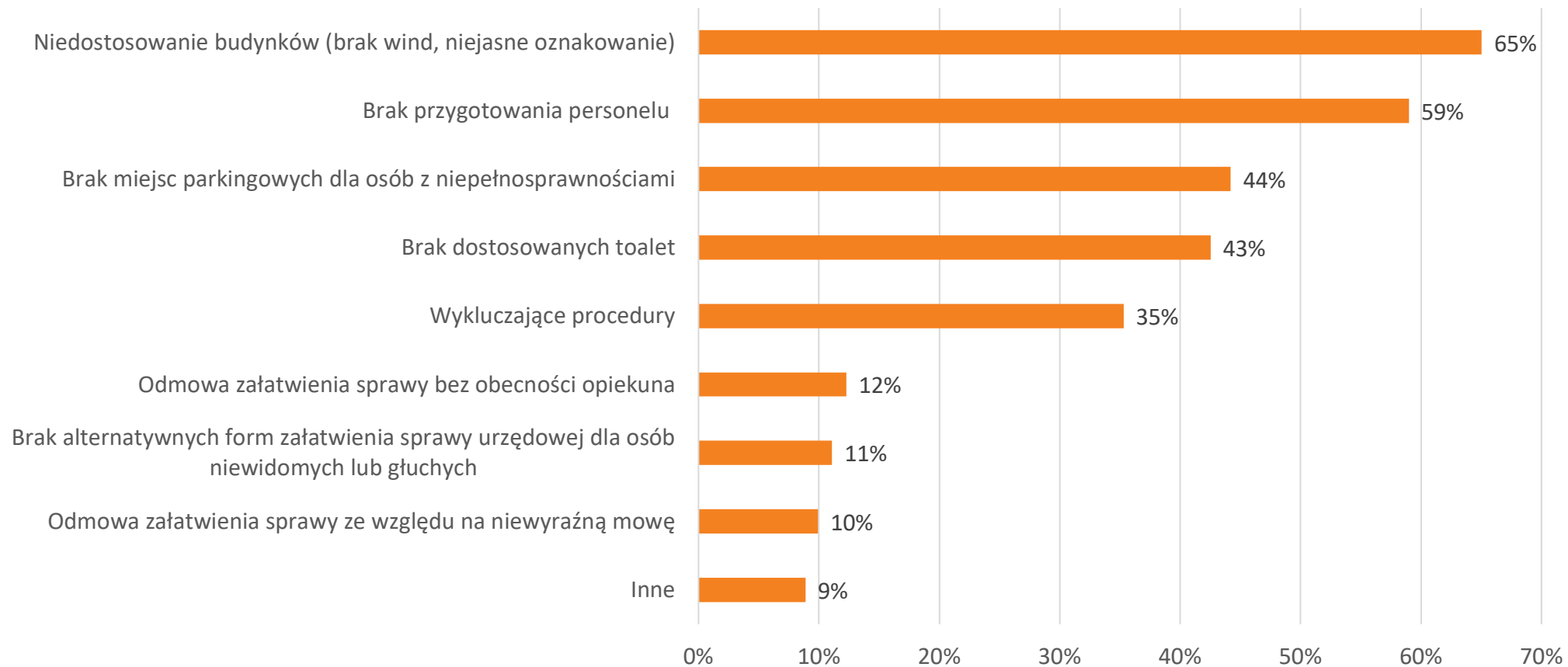
Lp.	Sytuacje dyskryminacji w urzędach	Odsetek
1	Niedostosowanie budynków	65%
2	Brak przygotowania personelu	59%
3	Brak miejsc parkingowych dla osób z niepełnosprawnościami	44%
4	Brak dostosowanych toalet	42%
5	Wykluczające procedury	35%
6	Odmowa załatwienia sprawy bez obecności opiekuna	12%
7	Brak alternatywnych form załatwienia spraw urzędowych dla osób niewidomych lub głuchych	11%
8	Odmowa załatwienia sprawy ze względu na niewyraźną mowę	10%
9	Inne	9%

Inne:

- Ignorowanie, lekceważenie
- Wszydzanie
- Niechęć
- Brak empatii i zrozumienia dla potrzeb
- Pomijanie przy załatwianiu spraw, zwracanie się tylko do osoby towarzyszącej
- Brak procedur ułatwiających
- Brak możliwości załatwienia sprawy przez Internet
- Kwestionowanie niepełnosprawności
- Podważanie praw osób z niepełnosprawnościami, niestosowanie się do obowiązujących przepisów
- Odmowa przyjęcia zgłoszenia o molestowaniu seksualnym przez policję z uwagi na upośledzenie

Z jakimi przejawami dyskryminacji spotykasz się podczas załatwiania spraw urzędowych? – wykres

N=595

*tylko osoby, które doświadczyły dyskryminacji w urzędach; pytanie wielokrotnego wyboru

Z jakimi przejawami dyskryminacji spotykasz się w pracy lub podczas poszukiwania pracy? – tabela

Lp.	Sytuacje dyskryminacji w pracy	Odsetek
1	Nieprzygotowanie przełożonych	53%
2	Nieprzyjęcie do pracy z powodu niepełnosprawności	53%
3	Niedostosowanie budynków/przestrzeni	52%
4	Oferty pracy poniżej kwalifikacji	47%
5	Pytania o niepełnosprawność / chorobę podczas rozmowy rekrutacyjnej	41%
6	Dyskryminujące zachowania ze strony współpracowników	37%
7	Niższe wynagrodzenie ze względu na niepełnosprawność, w stosunku do osób o tym samym profilu i stanowisku	35%
8	Wykluczenie z uczestnictwa w szkoleniach ze względu na niepełnosprawność	23%
9	Rozwiązanie umowy z powodu nabycia niepełnosprawności	5%
10	Inne	6%

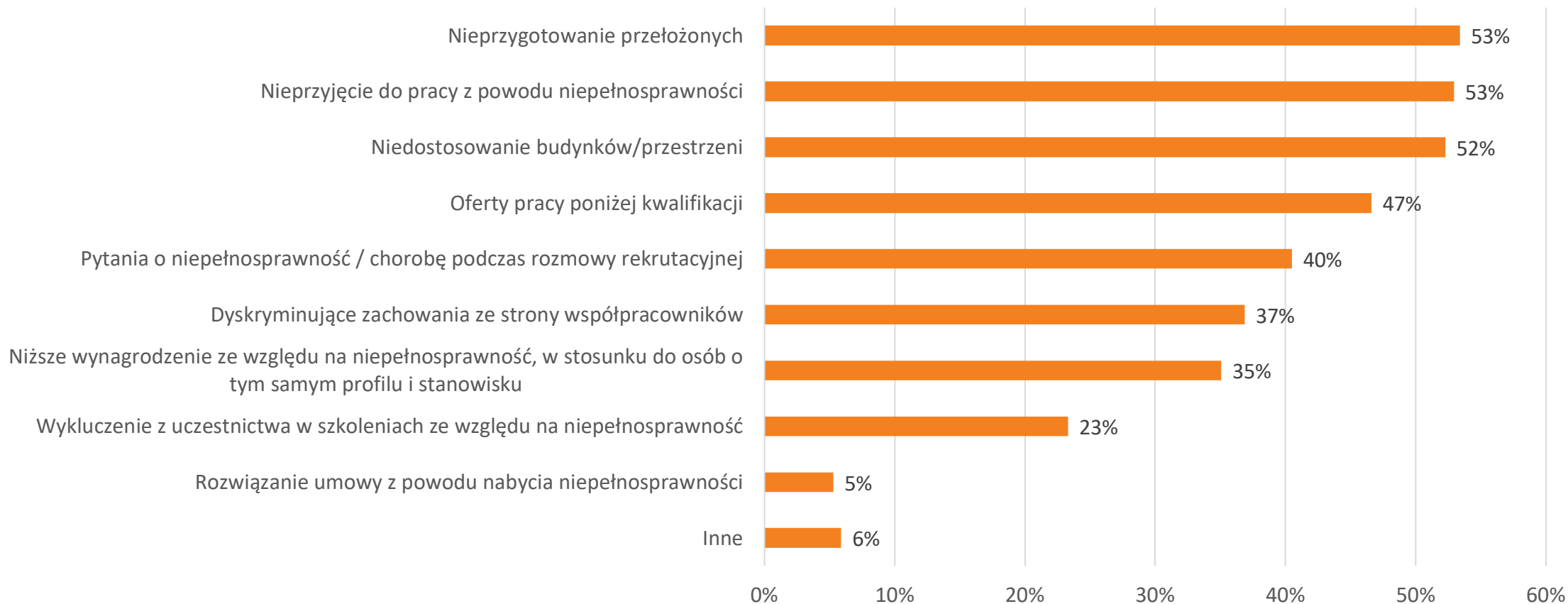
Inne:

- Niechęć do zatrudniania ze względu na krótszy czas pracy
- Brak możliwości pracy zdalnej
- Brak wiary w kompetencje pracownika i otrzymywanie zadań poniżej kompetencji
- Niedostosowanie miejsca pracy
- Niedawanie niezbędnych narzędzi do pracy typu komputer w obawie, że osoba nie będzie umiała ich obsługiwać
- Poszukiwanie i zatrudnianie „sprawnych niepełnosprawnych” – po to, by uniknąć płacenia kary na rzecz PFRON
- Sugestie przejścia na rentę od pracodawcy
- Podejście pracodawców oparte na stereotypach

N=442

*tylko osoby, które doświadczyły dyskryminacji w pracy/poszukiwania pracy; pytanie wielokrotnego wyboru

Z jakimi przejawami dyskryminacji spotykasz się w pracy lub podczas poszukiwania pracy? – wykres

N=442

*tylko osoby, które doświadczyły dyskryminacji w pracy/poszukiwania pracy; pytanie wielokrotnego wyboru

Z jakimi przejawami dyskryminacji spotykasz się w szpitalach/przychodniach? – tabela

Lp.	Sytuacje dyskryminacji w szpitalach/przychodniach	Odsetek
1	Brak przygotowania personelu	61%
2	Niedostosowanie budynków/przestrzeni	55%
3	Traktowanie przez personel medyczny nieadekwatnie do wieku	40%
4	Pomijanie przy udzielaniu informacji o stanie zdrowia – udzielanie jej osobie asystującej	25%
5	Odmówienie wizyty / badania z powodu niepełnosprawności	18%
6	Zatajanie informacji na temat stanu zdrowia i/lub przekazywanie tej informacji jedynie opiekunowi	15%
7	Inne	9%

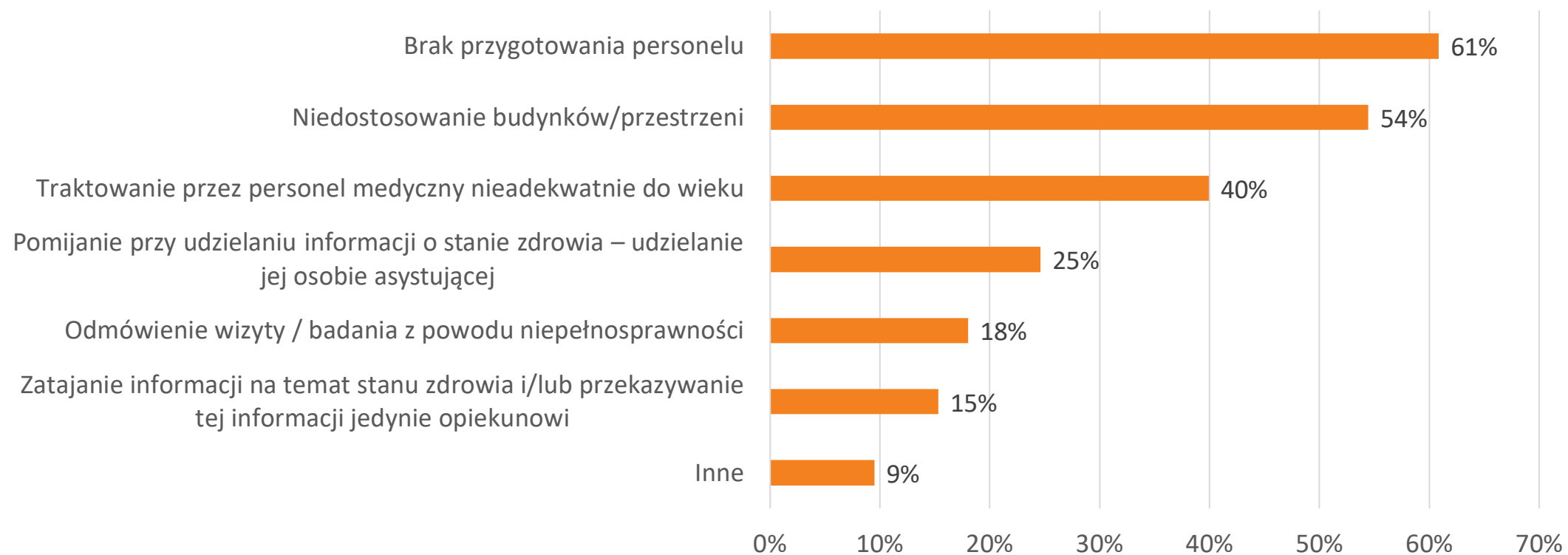
Inne:

- Brak szacunku ze strony personelu, zwłaszcza lekarzy, nieuprzejme, bezczelne, wręcz obraźliwe traktowanie
- Nieprzestrzeganie praw osób z orzeczeniem o niepełnosprawności (np. nieprzyjmowanie poza kolejką)
- Brak wiedzy na temat danej choroby i dawanie zaleceń, które zagrażają zdrowiu lub życiu
- Niebranie pod uwagę potrzeb pacjentów
- Podważanie lub lekceważenie tego co pacjenci mówią o swoim stanie zdrowia – zwłaszcza w przypadku niepełnosprawności niewidocznych
- Brak odpowiednich dostosowań – toalet, wind
- Hierarchizowanie niepełnosprawności pod względem kosztu i stopnia trudności leczenia
- Komentowanie stanu zdrowia
- Traktowanie stereotypowo (np. osoby z niepełnosprawnością są roszczeniowe)

N=516

*tylko osoby doświadczające dyskryminacji w szpitalu/przychodni; pytanie wielokrotnego wyboru

Z jakimi przejawami dyskryminacji spotykasz się w szpitalach/przychodniach? – wykres

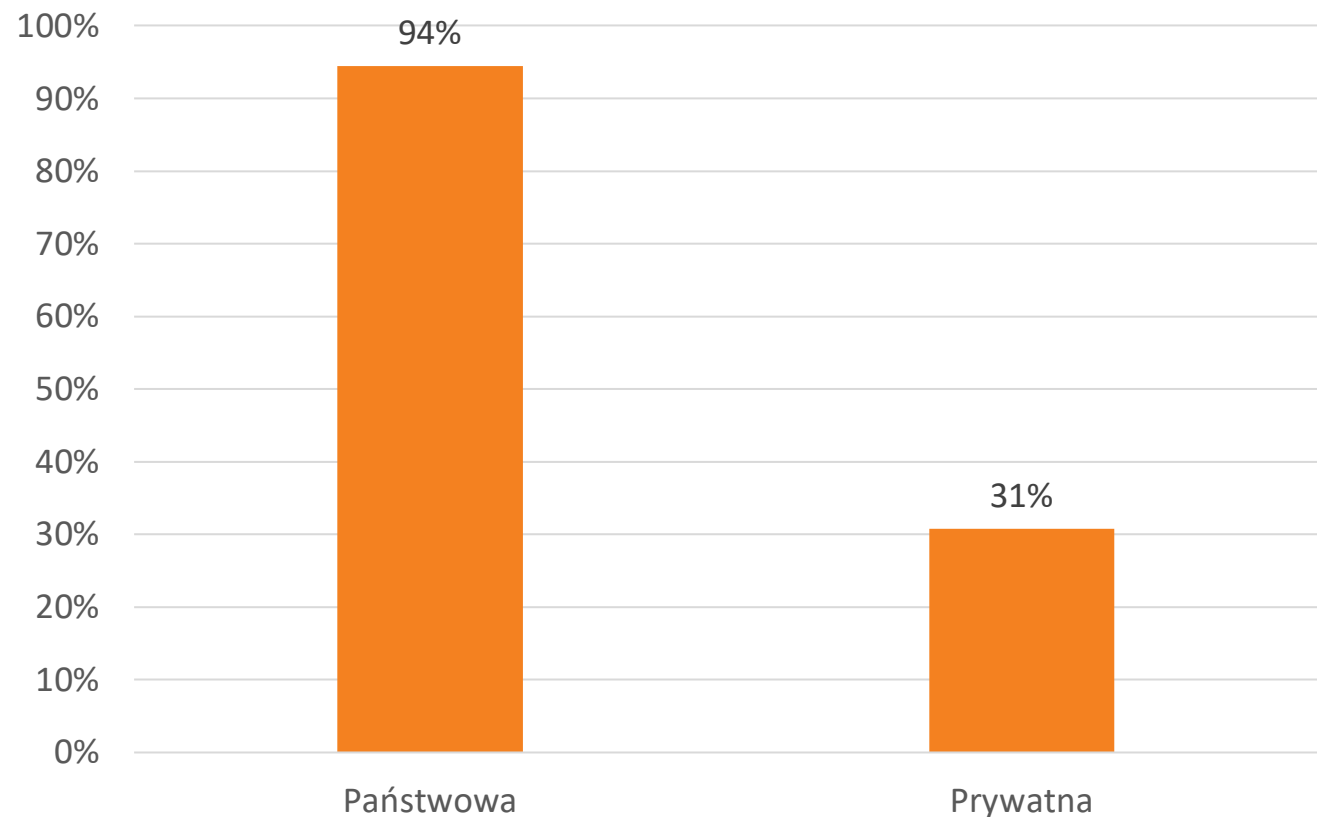

N=516

*tylko osoby doświadczające dyskryminacji w szpitalu/przychodni; pytanie wielokrotnego wyboru

Dyskryminacja w szpitalach/przychodniach – w jakich placówkach występuje

Lp.	Rodzaj placówki, w której respondenci doświadczyli dyskryminacji	Odsetek
1	Prywatna	31%
2	Państwowa	94%

Niemal 100% odpowiadających przyznało, że doświadczyło dyskryminacji w placówkach państwowych.

Z jakimi przejawami dyskryminacji spotykasz się podczas wydarzeń kulturalnych/sportowych? – tabela

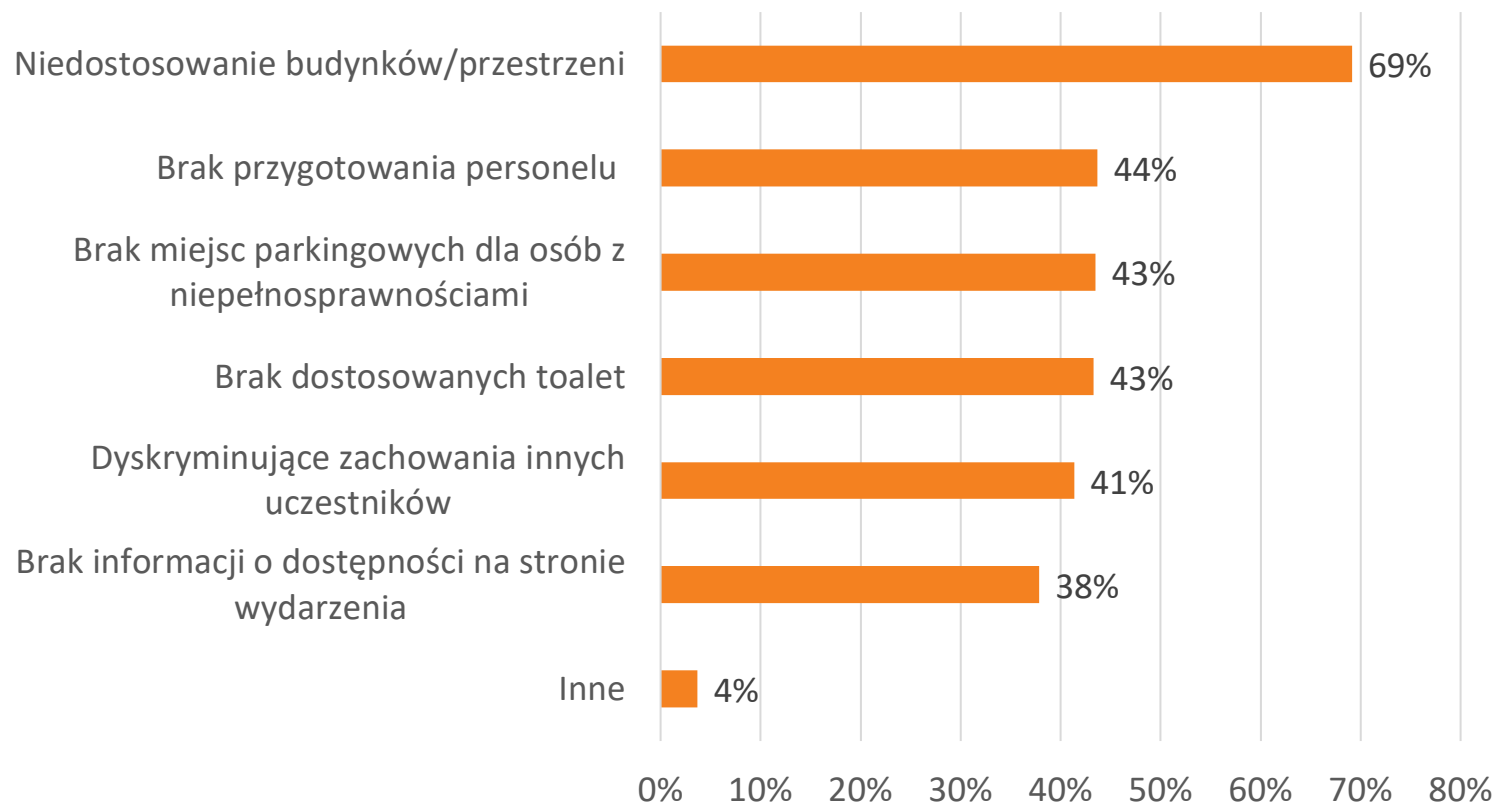
Lp.	Sytuacje dyskryminacji podczas wydarzeń kulturalnych/ sportowych	Odsetek
1	Niedostosowanie budynków/przestrzeni	69%
2	Brak przygotowania personelu	44%
3	Brak miejsc parkingowych dla osób z niepełnosprawnościami	44%
4	Brak dostosowanych toalet	43%
5	Dyskryminujące zachowania innych uczestników	41%
6	Brak informacji o dostępności na stronie wydarzenia	38%
7	Inne	4%

Inne:

- Brak możliwości bezpośredniego kupienia biletów na stronie wydarzenia i długi czas oczekiwania na bilety podczas kontaktu pod dedykowanym adresem mailowym
- Nieprzewidywanie wejściówek dla osób z niepełnosprawnościami przez organizatorów
- Zbyt mała czcionka na wystawach
- Brak audiodeskrypcji i innych udogodnień
- Zajmowanie toalet dostosowanych przez osoby pełnosprawne
- Brak rzetelnej informacji o dostępności

Z jakimi przejawami dyskryminacji spotykasz się podczas wydarzeń kulturalnych/sportowych? - wykres

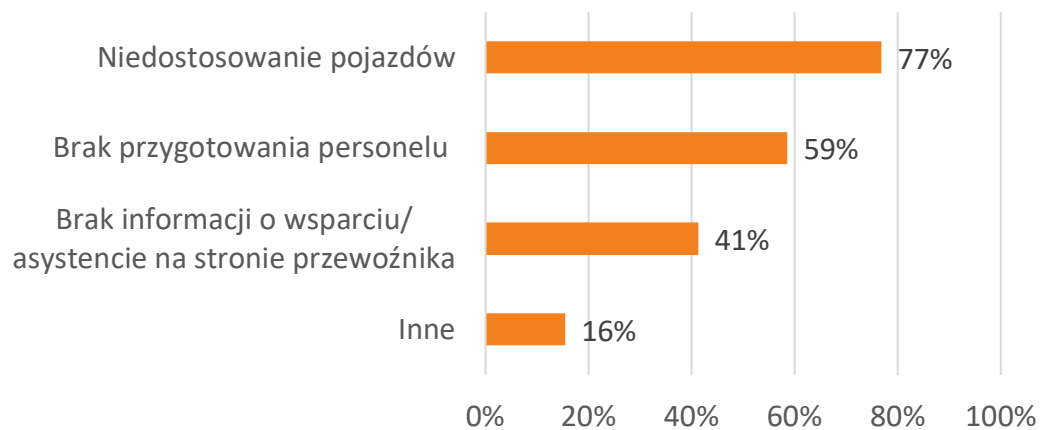

N=515

*tylko osoby doświadczające dyskryminacji podczas wydarzeń kulturalnych/sportowych; pytanie wielokrotnego wyboru

Z jakimi przejawami dyskryminacji spotykasz się w transporcie publicznym?

Lp.	Sytuacje dyskryminacji w transporcie publicznym	Odsetek
1	Niedostosowanie pojazdów	77%
2	Brak przygotowania personelu	59%
3	Brak informacji o wsparciu/asystencji na stronie przewoźnika	41%
4	Inne	16%

Inne:

- Zajmowanie miejsc dla osób z niepełnosprawnościami przez osoby sprawne
- Brak empatii ze strony współpasażerów, przepychanie się
- Agresja, wyszydzanie i obrażanie ze strony współpasażerów
- Brak uważności i pomocy ze strony kierowców – stawianie zbyt daleko od krawężnika, przycinanie w drzwiach, niezwracanie uwagi na niestosowne zachowanie pasażerów
- Uciążliwe i nie zawsze działające procedury na kolei
- Niedostosowana infrastruktura – przystanki i dworce
- Wyproszenie z pojazdu, między innymi ze względu na brak kagańca u psa przewodnika
- Traktowanie na przystankach jak osoby żebrzącej – wrzucenie monet (nawet jeśli w kubku jest kawa)
- Niekorzystanie z transportu publicznego ze względu na niepełnosprawność

N=691

*tylko osoby doświadczające dyskryminacji w transporcie publicznym; pytanie wielokrotnego wyboru

Z jakimi przejawami dyskryminacji spotykasz się podczas robienia zakupów i korzystania z usług? – tabela

Lp.	Sytuacje dyskryminacji podczas robienia zakupów i korzystania z usług – część I	Odsetek
1	Niedostosowanie budynków/przestrzeni	63%
2	Brak przygotowania personelu	42%
3	Dyskryminujące zachowanie innych klientów	39%
4	Brak możliwości skorzystania z toalety publicznej, mimo iż jest ona dostosowana	31%
5	Nieprzystosowane bankomaty	31%
6	Nieemożność skorzystania z usług kuriera czy urządzeń typu Paczkomat	19%
7	Niechęć do pomocy personelu przy zdjęciu przedmiotów z półki będącej poza zasięgiem osoby poruszającej się na wózku	15%
8	Brak asystenta na lotnisku	9%
9	Odmowa wykonania zabiegu kosmetycznego/fryzjerskiego ze względu na niepełnosprawność	8%
10	Odmowa zamówienia taksówki, mimo iż nie jest wymagany transport specjalistyczny	7%

N=515

*tylko osoby doświadczające dyskryminacji podczas robienia zakupów i korzystania z usług; pytanie wielokrotnego wyboru

Z jakimi przejawami dyskryminacji spotykasz się podczas robienia zakupów i korzystania z usług? – tabela – ciąg dalszy

Lp.	Sytuacje dyskryminacji podczas robienia zakupów i korzystania z usług – część II	Odsetek
11	Odmowa podpisania umowy z operatorem lub bankiem ze względu na niepełnosprawność lub nieobecność osoby asystującej/opiekuna (mimo braku ubezwłasnowolnienia)	6%
12	Wyproszenie z kawiarni ze względu na niepełnosprawność	5%
13	Odmowa sprzedaży alkoholu ze względu na niepełnosprawność	5%
14	Niewpuszczenie do lokalu psa przewodnika	5%
15	Odmowa sprzedaży prezerwatyw ze względu na niepełnosprawność	2%
16	inne	6%

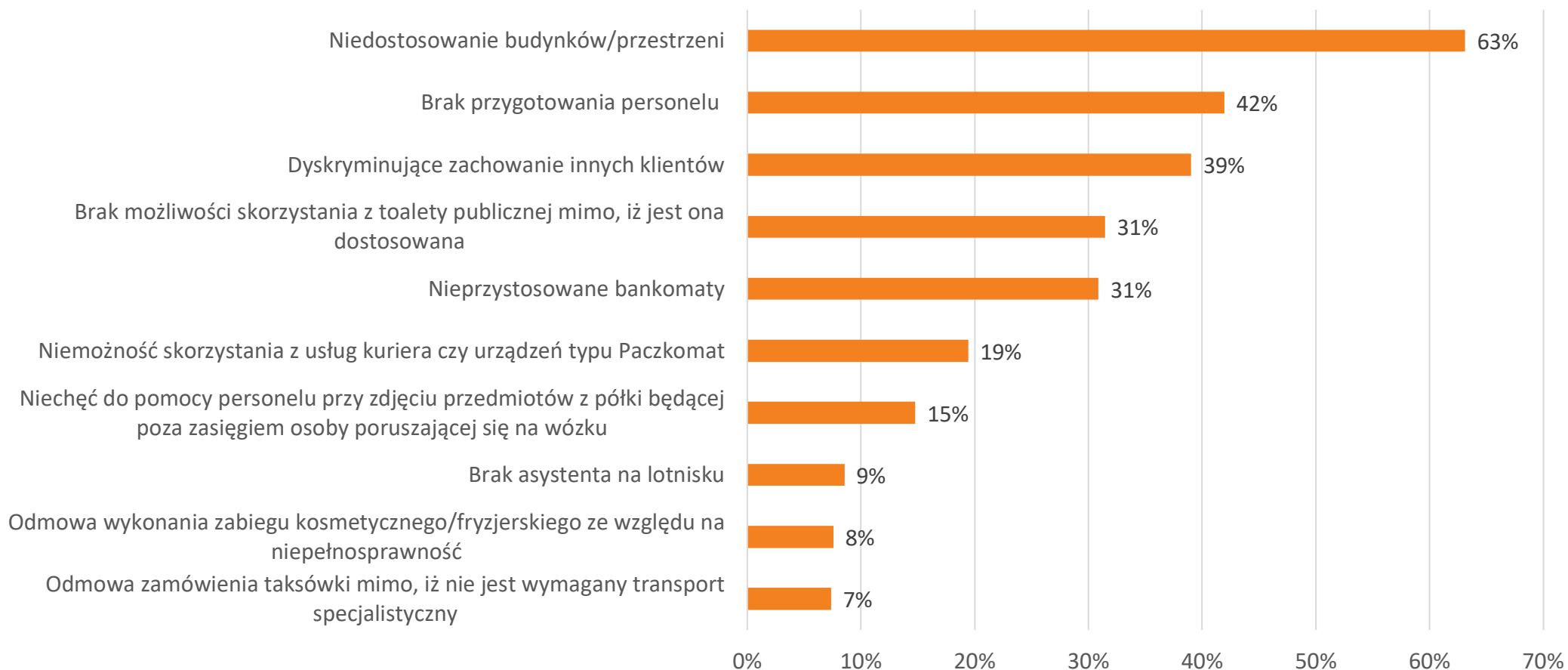
Inne:

- Nierespektowanie prawa osób z niepełnosprawnościami do bycia obsługiwanych poza kolejnością (jeśli dany usługodawca przewiduje taką możliwość)
- Brak dostosowań – miejsc parkingowych, toalet, miejsc odpoczynku, wyciszenia, zbyt wąskie alejki w sklepach
- Nieprzyjemne zachowania ze strony osób obsługujących lub/i innych klientów – komentarze, wyśmiewanie
- Oszukiwanie, wyłudzenie pieniędzy, zawyżone koszty obsługi w restauracji
- Niechęć do udzielenia pomocy ze strony obsługi

N=515

*tylko osoby doświadczające dyskryminacji podczas robienia zakupów i korzystania z usług; pytanie wielokrotnego wyboru

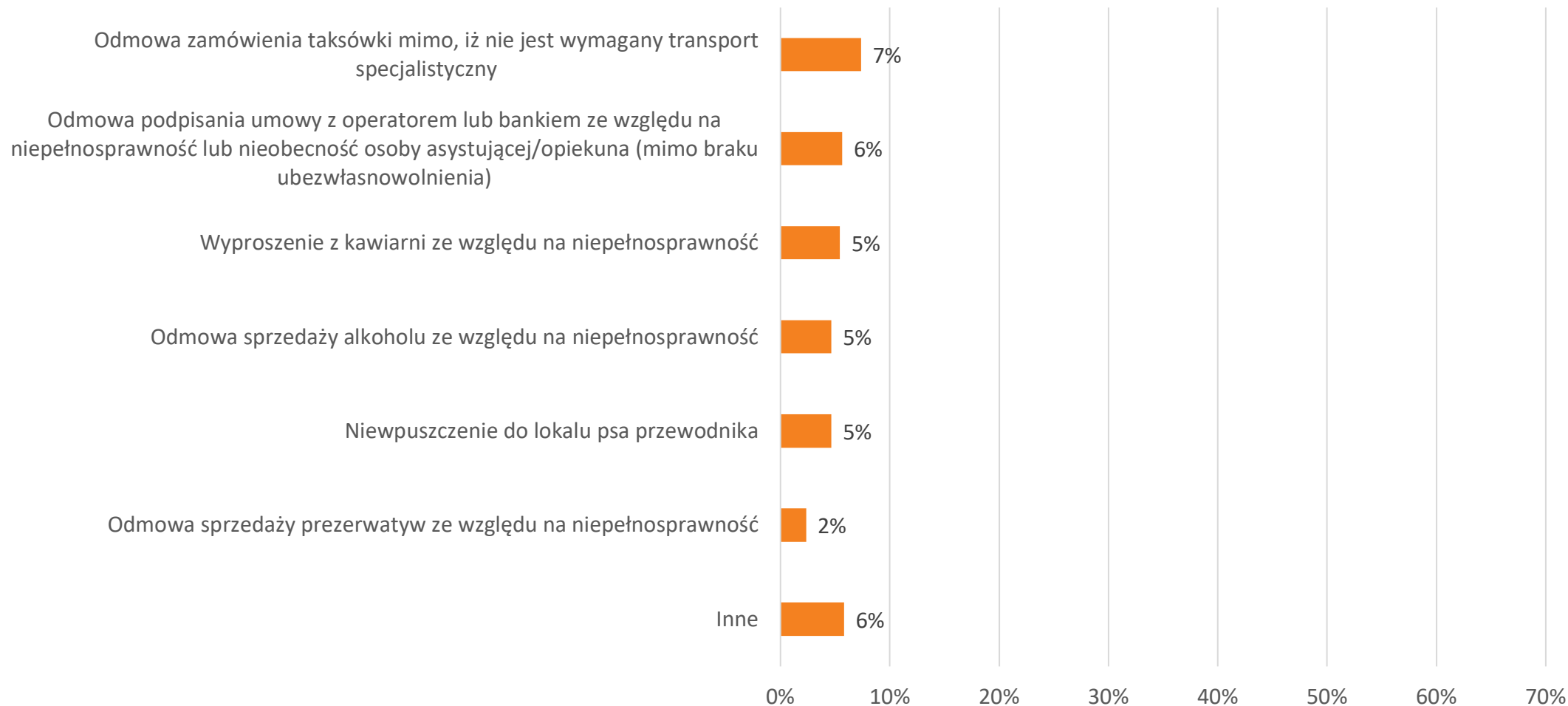
Z jakimi przejawami dyskryminacji spotykasz się podczas robienia zakupów i korzystania z usług? – wykres

N=515

*tylko osoby doświadczające dyskryminacji podczas robienia zakupów i korzystania z usług; pytanie wielokrotnego wyboru

Z jakimi przejawami dyskryminacji spotykasz się podczas robienia zakupów i korzystania z usług? – wykres – ciąg dalszy

N=515

*tylko osoby doświadczające dyskryminacji podczas robienia zakupów i korzystania z usług; pytanie wielokrotnego wyboru

Z jakimi przejawami dyskryminacji spotykasz się w szkole/na uczelni? – tabela

Lp.	Sytuacje dyskryminacji w szkole/uczelni	Odsetek
1	Niedostosowanie budynków uczelni/szkoły	60%
2	Dyskryminujące zachowania kolegów/koleżanek	49%
3	Nieprzygotowani wykładowcy	45%
4	Brak sprzętów niezbędnych do nauki dla uczniów/studentów z niepełnosprawnościami	36%
5	Nieprzyjęcie do szkoły/uczelni z powodu niepełnosprawności	19%
6	Zakwaterowanie w akademiku, który jest niedostosowany do potrzeb osób z niepełnosprawnościami	16%
7	Inne	9%

Inne:

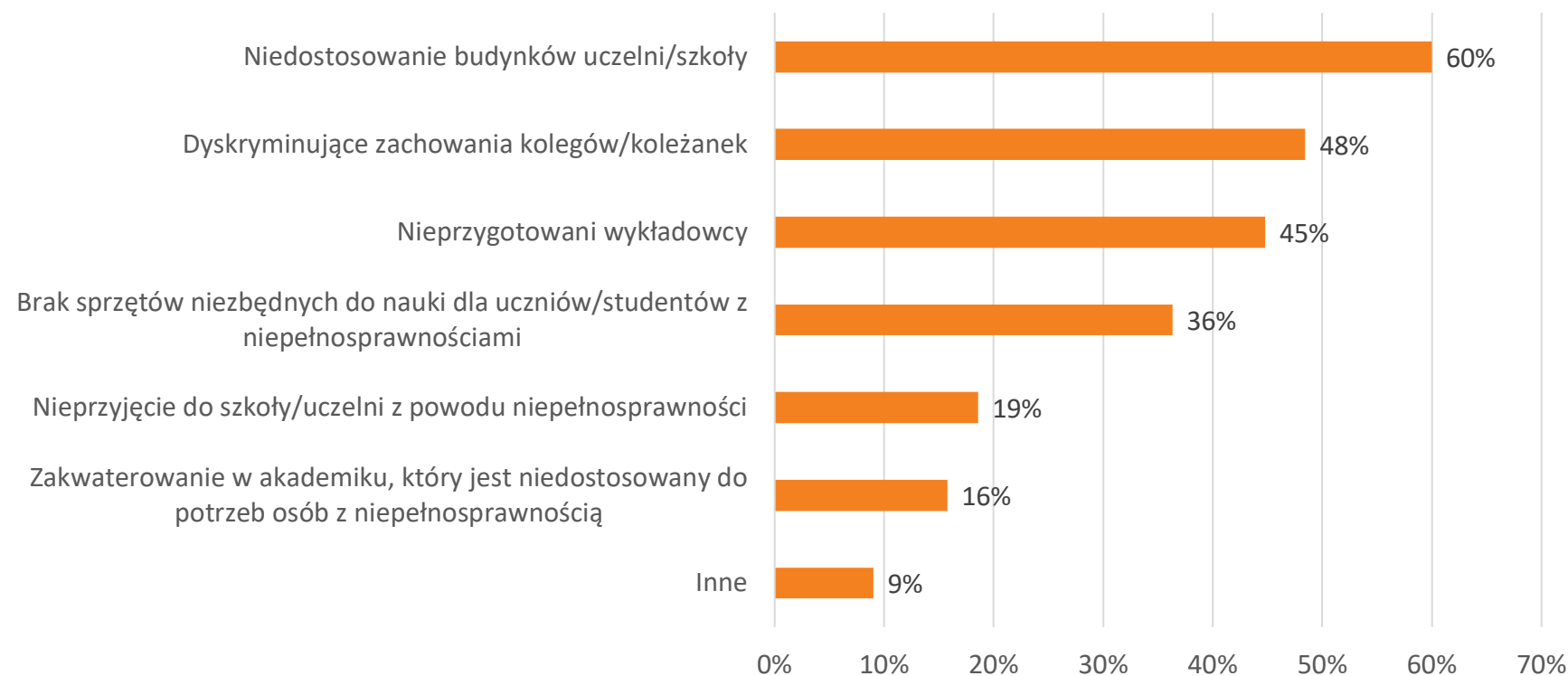
- Niedostosowanie procesu nauczania do potrzeb uczniów/studentów w spektrum autyzmu
- Wykluczanie z wycieczek szkolnych – organizowanie ich w miejsca niedostosowane
- Nieuwzględnianie specyficznych potrzeb wynikających z niepełnosprawności
- Dyskryminujące zachowania wykładowców/nauczycieli
- Wyśmiewanie, agresja nauczycieli
- Informowanie innych uczniów o niepełnosprawności bez zgody osoby, której ta informacja dotyczy
- Niedostosowane zajęcia sportowe
- Niedostosowywanie wymagań do niepełnosprawności
- Niezatrudnianie odpowiednich specjalistów (pedagogów specjalnych, tyflopedagogów)

N=355

*tylko osoby doświadczające dyskryminacji w szkole/uczelni; pytanie wielokrotnego wyboru

Z jakimi przejawami dyskryminacji spotykasz się w szkole/na uczelni? – wykres

N=355

*tylko osoby doświadczające dyskryminacji w szkole/uczelni; pytanie wielokrotnego wyboru

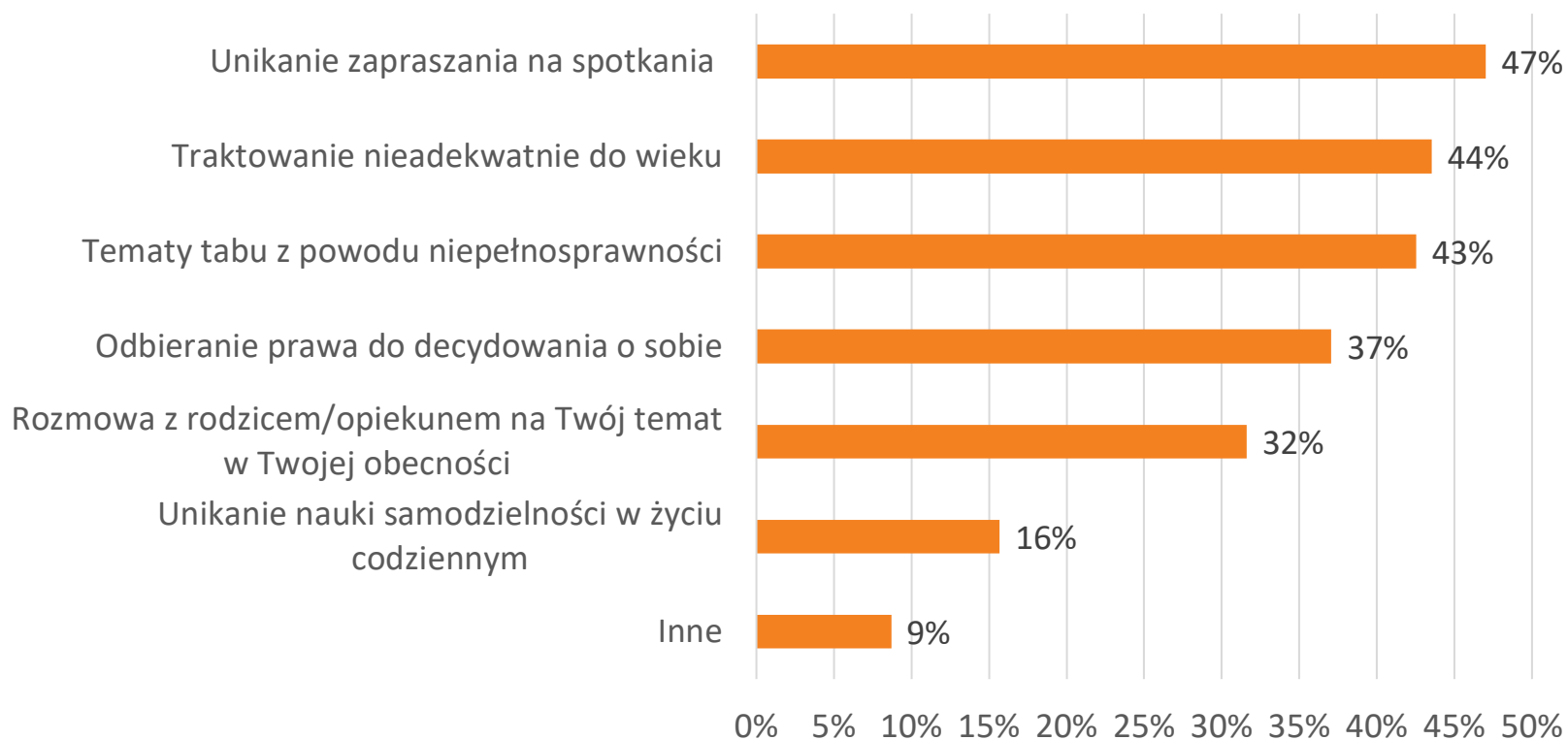
Z jakimi przejawami dyskryminacji spotykasz się wśród rodziny i znajomych? - tabela

Lp.	Sytuacje dyskryminacji wśród rodziny i znajomych	Odsetek
1	Unikanie zapraszania na spotkania	47%
2	Traktowanie nieadekwatnie do wieku	44%
3	Tematy tabu z powodu niepełnosprawności	43%
4	Odbieranie prawa do decydowania o sobie	37%
5	Rozmowa z rodzicem/opiekunem na Twój temat w Twojej obecności	32%
6	Unikanie nauki samodzielności w życiu codziennym	16%
7	Inne	9%

Inne:

- Kwestionowanie niepełnosprawności
- Kwestionowanie opinii lekarzy
- Organizowanie spotkań w niedostępnych miejscach
- Odmawianie prawa do prywatności, czytanie korespondencji
- Odmawianie podejmowania decyzji
- Nieuwzględnianie potrzeb, niebranie ich pod uwagę
- Wymagania nieadekwatne do niepełnosprawności – więcej niż może dana osoba zrobić
- Traktowanie jako kogoś gorszego, kogo zdanie jest mniej ważne
- Wyśmiewanie niepełnosprawności
- Postrzeganie poprzez stereotypy (niepełnosprawny = roszczeniowy, pobierający duże sumy z zasiłków)

Z jakimi przejawami dyskryminacji spotykasz się wśród rodziny i znajomych? - wykres

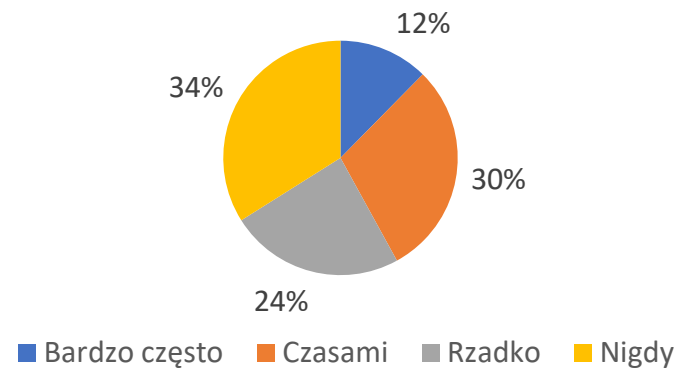

N=402

*tylko osoby doświadczające dyskryminacji wśród rodziny i znajomych; pytanie wielokrotnego wyboru

Dyskryminacja w mediach

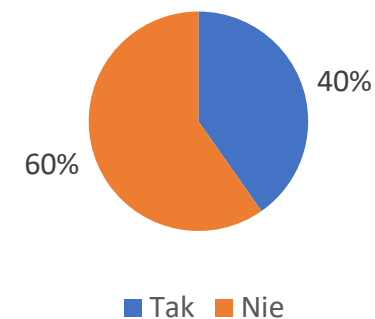
Lp.	Jak często spotykasz się z dyskryminacją w mediach?	Odsetek
1	Bardzo często	12%
2	Czasami	30%
3	Rzadko	24%
4	Nigdy	34%

N=719

*tylko doświadczający dyskryminacji, pytanie niewymagane

Lp.	Czy w ciągu ostatniego roku widziałeś/widziałaś w mediach tradycyjnych, ale nie w filmie czy serialu, osobę z niepełnosprawnością w kontekście innym niż leczenie lub zbiórka funduszy?	Odsetek
1	Tak	40%
2	Nie	60%

N=698

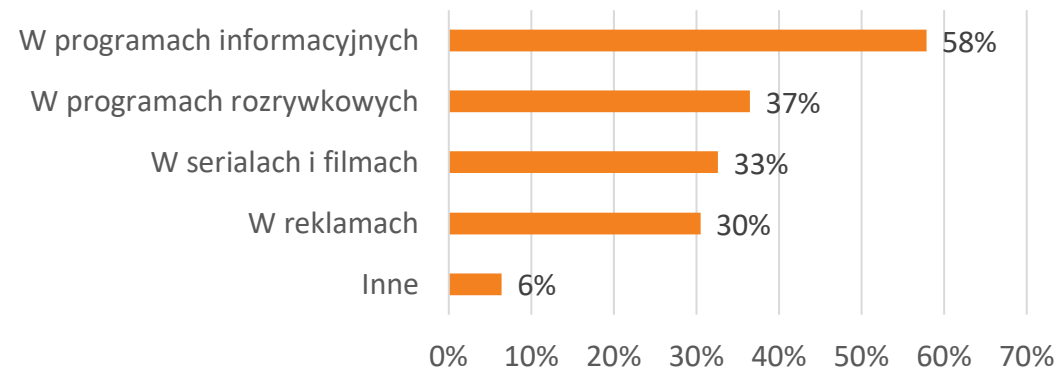
* tylko doświadczający dyskryminacji, pytanie niewymagane

Dyskryminacja w mediach – rodzaje programów

Lp.	W jakiego typu programach spotykasz się z dyskryminacją?	Odsetek
1	W programach informacyjnych	58%
2	W programach rozrywkowych	37%
3	W serialach i filmach	33%
4	W reklamach	31%
5	Inne	6%

Inne:

- Wypowiedzi polityków
- Pokazywanie tylko niepełnosprawności widocznych
- Podawanie nieprawdziwych informacji o danej niepełnosprawności czy chorobie
- Niedostosowane programy – brak audiodeskrypcji czy teletekstu
- Media społecznościowe
- TVP

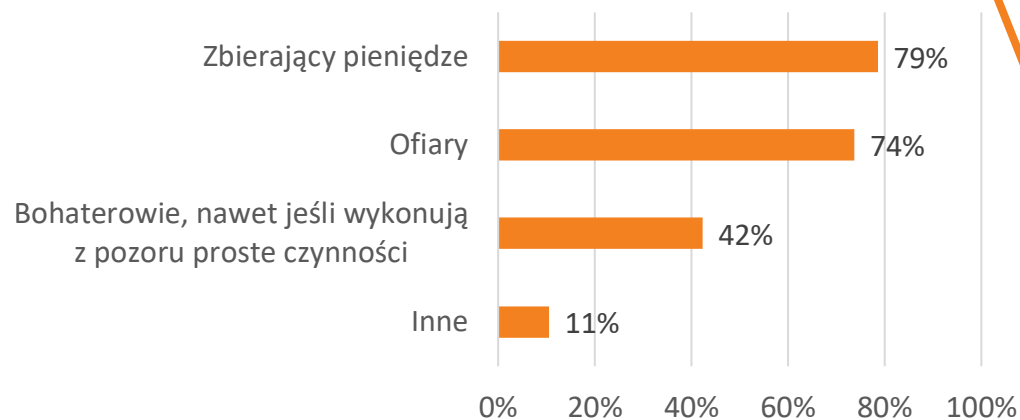

N=443

*tylko osoby, które spotkały się z dyskryminacją w mediach, pytanie wielokrotnego wyboru

Dyskryminacja w mediach – wizerunek osób z niepełnosprawnością

Lp.	Z jakimi wizerunkami osób z niepełnosprawnością spotykasz się w mediach?	Odsetek
1	Zbierający pieniądze	79%
2	Ofiary	74%
3	Bohaterowie, nawet jeśli wykonują proste z pozoru czynności	42%
4	Inne	11%

Inne:

- Niezatrudnianie aktorów/prezenterów z niepełnosprawnościami
- Wyśmiewanie się z osób z niepełnosprawnościami w programach
- Przedstawienie osób z niepełnosprawnościami jako roszczeniowych, niepełnowartościowych członków społeczeństwa, którzy nie radzą sobie z życiem
- Niezapraszanie do programów typu Familiada
- Pokazywanie tylko widocznych niepełnosprawności
- Infantyilizowanie osób z niepełnosprawnościami
- Brakowanie wizerunku osób z niepełnosprawnościami w kontekście zwykłego życia
- Przedstawianie rodzin osób z niepełnosprawnościami jako męczenników, poświęcających się
- Pomijanie samych osób z niepełnosprawnościami przy mówieniu o ich sprawach lub wypowiedanie się jednej osoby w imieniu wszystkich

N=443

*tylko osoby, które spotkały się z dyskryminacją w mediach, pytanie wielokrotnego wyboru

Sytuacje dyskryminacji – tabela

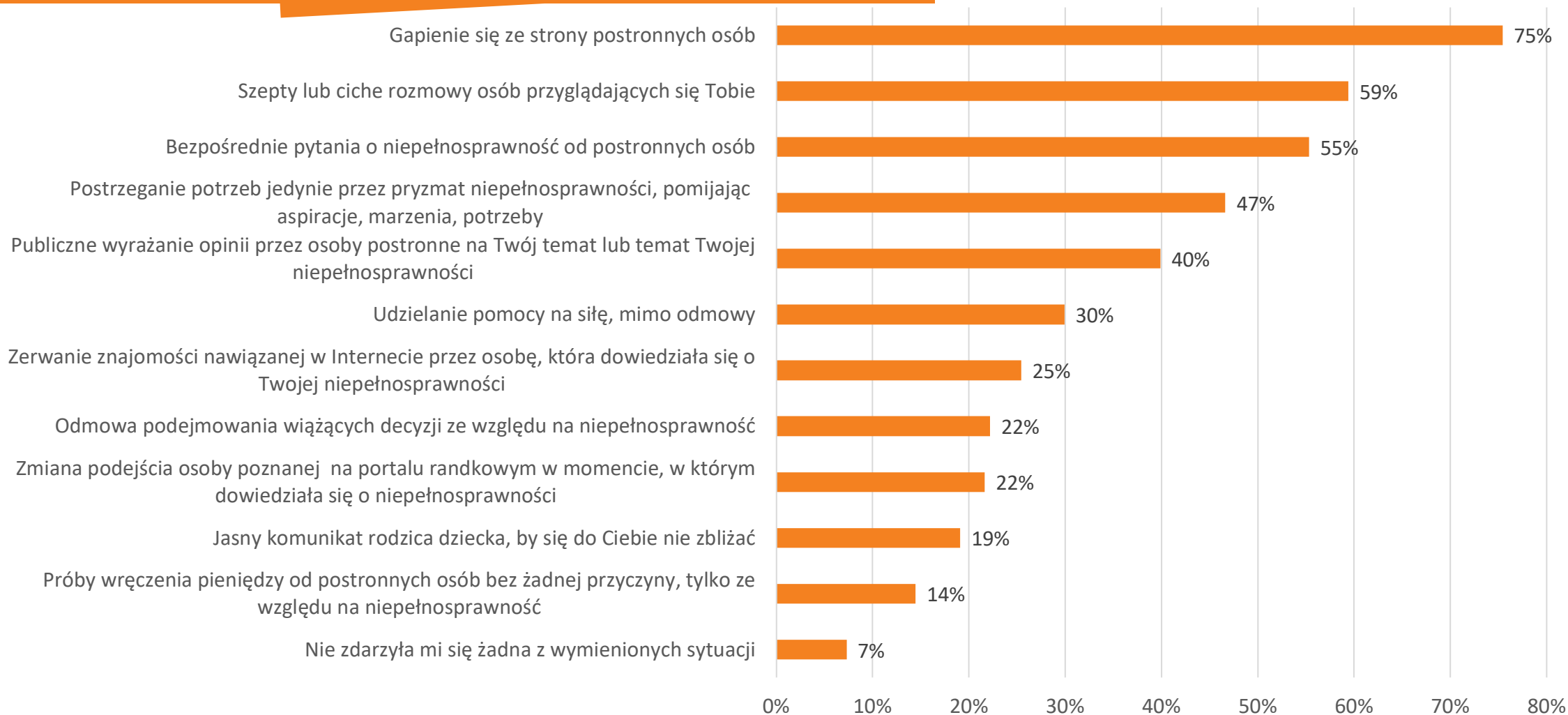
Lp.	Czy zdarzyło Ci się doświadczyć którejs z wymienionych sytuacji?	Odsetek
1	Gapienie się ze strony postronnych osób	75%
2	Szepty lub ciche rozmowy osób przyglądających się Tobie	59%
3	Bezpośrednie pytania o Twoją niepełnosprawność od postronnych osób	55%
4	Postrzeganie Twoich potrzeb jedynie przez pryzmat Twojej niepełnosprawności, pomijając Twoje aspiracje, marzenia, potrzeby	47%
5	Publiczne wyrażanie opinii przez osoby postronne na Twój temat lub temat Twojej niepełnosprawności	40%
6	Udzielanie pomocy na siłę, mimo Twojej odmowy	30%
7	Zerwanie znajomości nawiązanej w Internecie przez osobę, która dowiedziała się o Twojej niepełnosprawności	25%
8	Odmowa podejmowania wiążących decyzji ze względu na niepełnosprawność	22%
9	Zmiana podejścia osoby poznanej przez Ciebie na portalu randkowym w momencie, w którym dowiedziała się o Twojej niepełnosprawności	22%
10	Jasny komunikat rodzica dziecka, by się do Ciebie nie zbliżać	19%
11	Próby wręczenia Ci pieniędzy od postronnych osób bez żadnej przyczyny, a tylko ze względu na Twoją niepełnosprawność	14%
12	Nie zdarzyła mi się żadna z wymienionych sytuacji	7%

N=712

*tylko doświadczający dyskryminacji, pytanie niewymagane

Sytuacje dyskryminacji – wykres

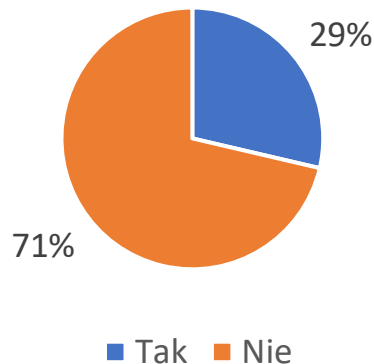
N=712

*tylko doświadczający dyskryminacji, pytanie niewymagane

Zgłaszanie skarg na dyskryminację

Wiedza

Lp.	Czy wiesz, gdzie zgłaszać skargi?	Odsetek
1	Tak	29%
2	Nie	71%

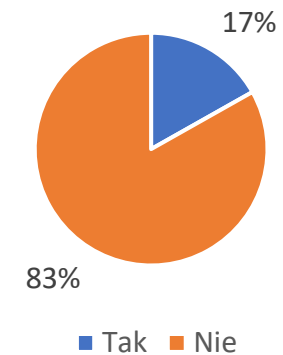

N=712

*tylko doświadczający dyskryminacji, pytanie niewymagane

Doświadczenie

Lp.	Czy zdarzyło Ci się zgłaszać skargi?	Odsetek
1	Tak	16,8%
2	Nie	83,2%

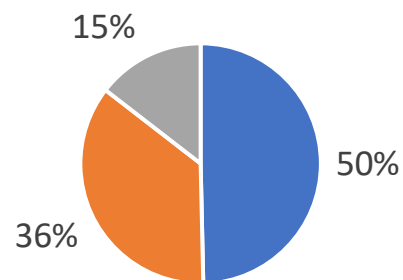
N=719

*tylko doświadczający dyskryminacji, pytanie niewymagane

Doświadczenie przemocy ze względu na niepełnosprawność

Słowna

Lp.	Doświadczenie przemocy słownej ze względu na niepełnosprawność	Odsetek
1	Tak	50%
2	Nie	36%
3	Nie chcę odpowiadać na to pytanie	15%

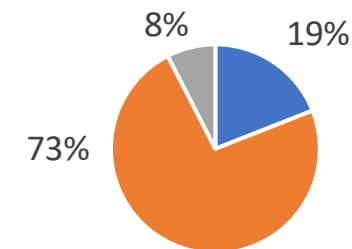
■ Tak ■ Nie ■ Nie chcę odpowiadać na to pytanie

N=709

*tylko doświadczający dyskryminacji, pytanie niewymagane

Fizyczna

Lp.	Doświadczenie przemocy fizycznej ze względu na niepełnosprawność	Odsetek
1	Tak	19%
2	Nie	73%
3	Nie chcę odpowiadać na to pytanie	8%

■ Tak ■ Nie ■ Nie chcę odpowiadać na to pytanie

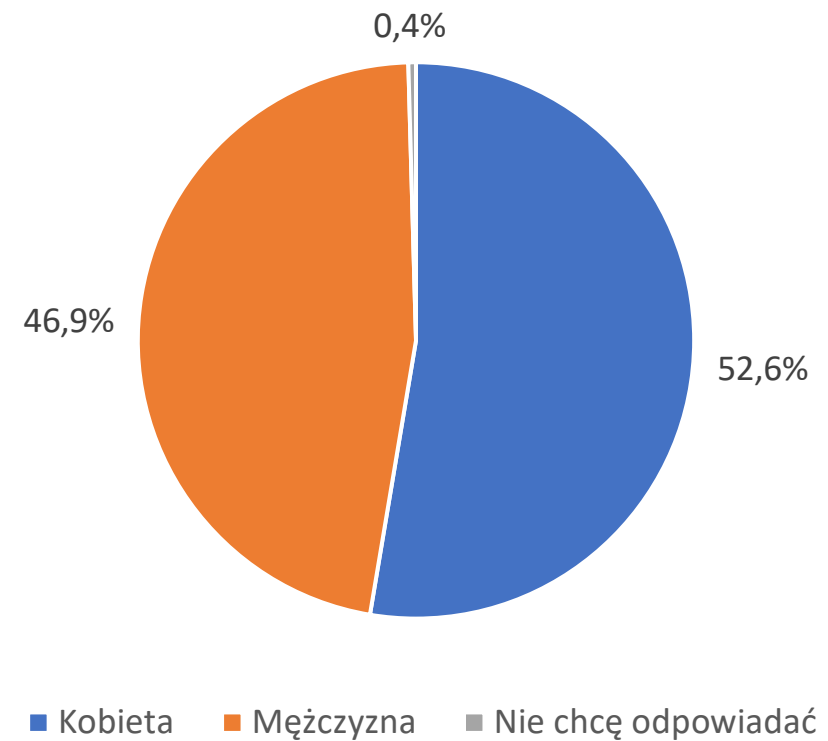
N=704

*tylko doświadczający dyskryminacji, pytanie niewymagane

Struktura demograficzna próby

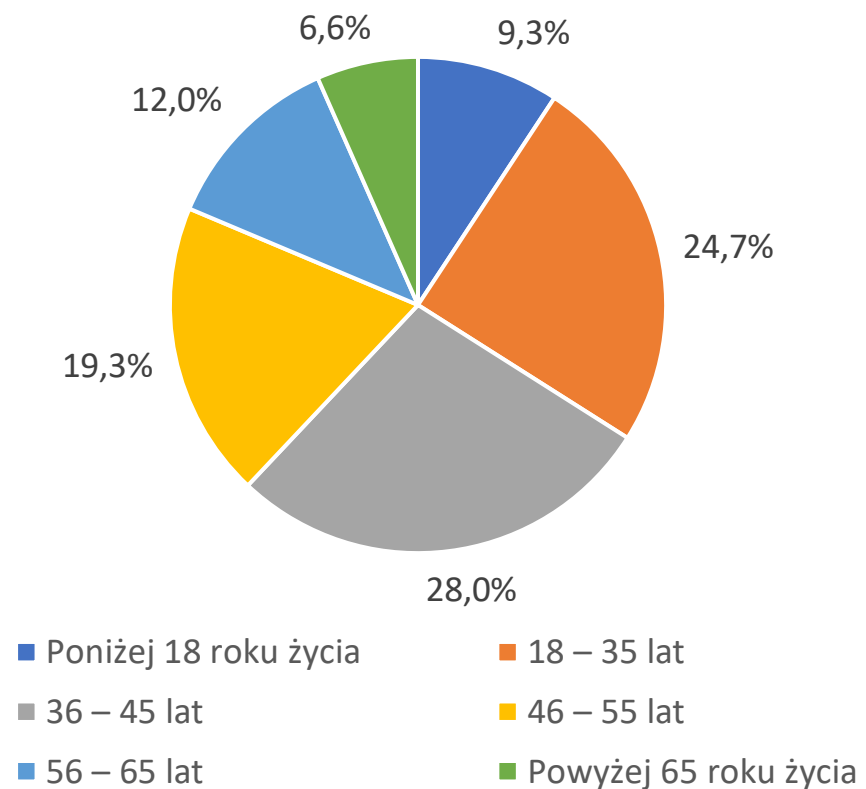
Płeć respondentów

Lp.	Płeć	Odsetek
1	Kobieta	52,6%
2	Mężczyzna	46,9%
3	Nie chcę odpowiadać	0,4%

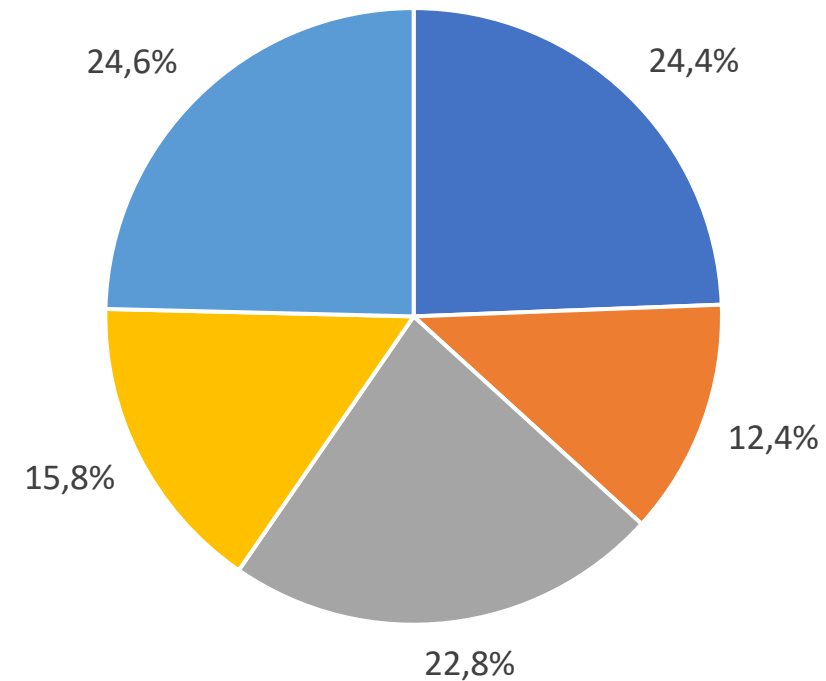
Wiek respondentów

Lp.	Grupa wiekowa	Odsetek
1	Poniżej 18 roku życia	9,3%
2	18 – 35	24,7%
3	36 – 45 lat	28,0%
4	46 – 55 lat	19,3%
5	56 – 65 lat	12,0%
6	Powyżej 65 roku życia	6,6%

Miejsce zamieszkania respondentów

Lp.	Miejsce zamieszkania	Odsetek
1	Wieś	24,4%
2	Miasto poniżej 20 000 mieszkańców	12,4%
3	Miasto 20 000 – 100 000 mieszkańców	22,8%
4	Miasto 100 000 – 500 000 mieszkańców	15,8%
5	Miasto powyżej 500 000 mieszkańców	24,6%

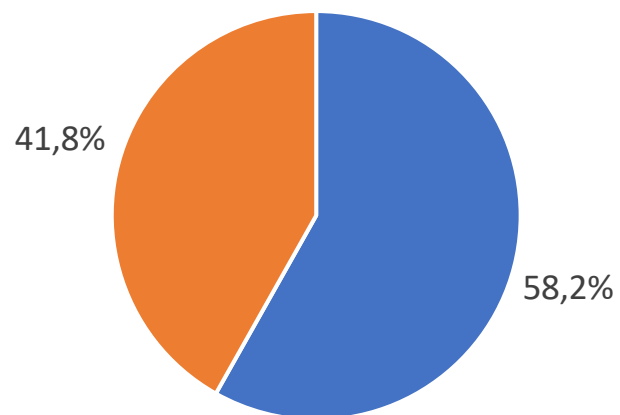
- Wieś
- Miasto poniżej 20 000 mieszkańców
- Miasto 20 000 – 100 000 mieszkańców
- Miasto 100 000 – 500 000 mieszkańców
- Miasto powyżej 500 000 mieszkańców

Niepełnosprawność

Nabyta/wrodzona

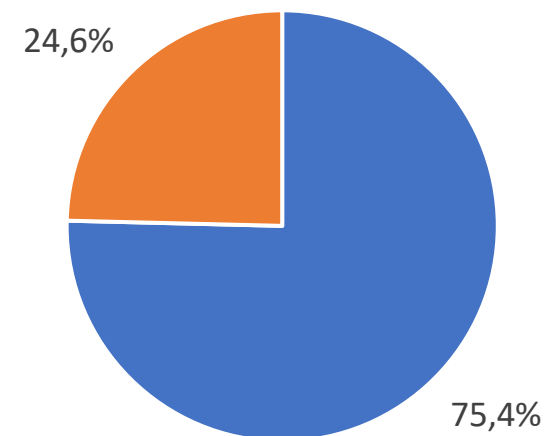
Lp.	Rodzaj niepełnosprawności	Odsetek
1	Nabyta	41,8%
2	Wrodzona	58,2%

■ Nabyta ■ Wrodzona

Widoczna/niewidoczna

Lp.	Rodzaj niepełnosprawności	Odsetek
1	Widoczna	75,4%
2	Niewidoczna	24,6%

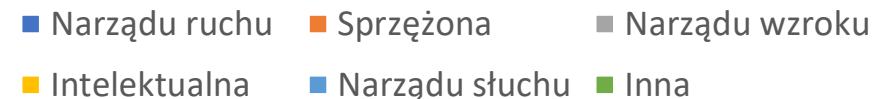
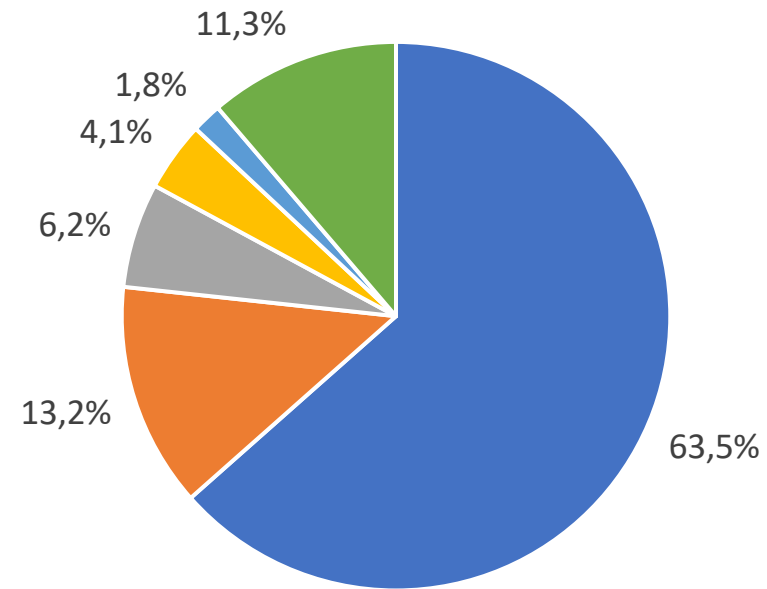

■ Widoczna ■ Niewidoczna

Rodzaj niepełnosprawności

Lp.	Rodzaj niepełnosprawności	Odsetek
1	Narządu ruchu	63,5%
2	Sprzężona	13,2%
3	Narządu wzroku	6,2%
4	Intelektualna	4,1%
5	Narządu słuchu	1,8%
6	Inna	11,3%

Dominującym rodzajem niepełnosprawności wśród respondentów jest niepełnosprawność ruchowa. Wśród odpowiedzi innych były podawane choroby neurologiczne, zaburzenia ze spektrum autyzmu, cukrzyca, choroby nowotworowe, choroby przewlekłe.

Bibliografia

1. CBOS. (2018). Komu żyje się najtrudniej? Warszawa: CBOS.
2. Cieślikowska, D., Sarata, N., (2012), DYSKRYMINACJA WIELOKROTNA – historia, teorie, przegląd badań
3. Dz. U. (2012 r. poz. 1169), Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych, przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Organizacji Narodów Zjednoczonych dnia 13 grudnia 2006 r.
4. Fundacja Avalon (2020) Seksualność i rodzicielstwo osób z niepełnosprawnością ruchową
5. Karaś, M. (2012), Niepełnosprawność, od spojrzenia medycznego do społecznego i Disability Studies; Przegląd Prawniczy, Ekonomiczny i Społeczny, 4/2012, s. 20-33
6. Twardowski, A (2018), Społeczny model niepełnosprawności – analiza krytyczna; Studia Edukacyjne nr 48, Poznań 2018, s. 97-114
7. Union of the Physically Impaired Against Segregation, 1975